

Шаран Анастасія Олексіївна

студентка 1-го курсу Інституту кримінальної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

СИСТЕМА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ РЕЛІГІЇ ТА ВІРИ ЗА НОРМАМИ СТАТУТІВ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

У Литовських статутах види злочинів поділялися залежно від об'єктів злочинного посягання та способу порушення справ у суді: державні («ображення маєстату господарського»); проти порядку управління і судочинства; військові; проти релігії й церкви; проти сім'ї і моралі; проти життя, здоров'я й честі людей; майнові; злочини слуг і феодално залежних людей проти феодалів. Окремим видом злочинів вважалося переховування засуджених.

Слід зазначити, що серед публічних злочинів чільне місце займають делікти проти віри та релігії: богохульство, еретицтво, чаклунство...

Статuti ВКЛ проголошували принцип віротерпимості, при цьому заохочували прийняття християнства особами, що сповідують інші релігії, але забороняли під загрозою кваліфікованої смертної кари («на горле, огнем») євреям, татарам та іншим «бесурмянам закупов албо полонеников, детей их у жыдовство, ани у бесурмянство намовляти, ани обрѣзывать...» (Статут 1566 р. Р. XII, арт. 5). У ВКЛ нехристиянам також заборонялось: тримати в неволі осіб християнського віросповідання (Статут 1529 р. Р. XI, арт. 5; Статут 1566 р. Р. XII, арт. 5); займати державні посади («... абы жид, татарин и каждый бесурмянин на достоенство а ни который 181 — нехристиянам свідчити у суді (Статут 1529 р. Р. VIII, арт. 5; Статут 1566 р. Р. IX, арт. 3). В окремий склад злочину виділили (вперше в Статуті 1566 р.) «гвалт костелов божьих вшелякого набоженства хрестиянского» (Статут 1566 р. Р. XI, арт. 3). Порядок фіксування факту нападу був таким же, як і при нападі на шляхетську домівку («...яко вышей о гвалтовниках домов шляхетских написано...»), що також було свідченням відокремленості світської влади від духовної. Покарання здійснювалось за аналогією, хоча у певних випадках (коли «...раны не было...»), враховуючи особливу зухвалість при вчиненні даного злочину, призначались подвійний штраф і ув'язнення за побиття та матеріальні збитки. Статут 1566 р. згадує про таке протиправне діяння, як небажання сина або дочки дотримуватись канонів християнської релігії («упорное канцерства не следует и к вере християнской пристати не хотят»), за що вони позбавлялись спадщини (Статут 1566 р. Р. VIII, арт. 7; р. 8, арт. 7). Серед матеріалів гродських судів є справи про

чарівництво. Проте у нормативно-правових актах ВКЛ не було зафіксовано такого складу злочину як чарівництво, про нього згадувалось лише в контексті катування — встановлювалась відповідальність катованого, який не відчував болю, вдавшись до чаклування. Згідно з Судебником Казимира 1468 р., такого злочинця карали шибеницею (арт. 18), натомість у Статутах — лише відшкодуванням шкоди потерпілому, й він втрачав право отримання нав'язки у потерпілого (Статут 1529 р. Р. XIII, арт. 14; Статут 1566 р. Р. XIV, арт. 15). Юрисдикція духовної влади поширювалась як на діяння, що вчинялися духовенством особам, яким церква забезпечувала заступництво, так і на осіб, що вчинили злочини проти церкви і моральності. Вбивство дитини неодруженою жінкою вважалось тяжким злочином і, на думку представників церкви, втілювало у собі вищу міру зіпсованості.

Суворе засудження всього, що пов'язане з посяганням на моральні засади суспільства, освячене релігією, міцність сім'ї, стосунки між подружжям пояснюють існування надзвичайно тяжких покарань, яким піддавали жінок, що зраджували своїх чоловіків. Так Литовський статут передбачав смертну кару за перелюбство, втечу дружини з іншим чоловіком, заняття проституцією (арт. 29, 30 Р. XIV). Проте у випадку втечі дружини з іншим чоловіком допускалося альтернативне покарання смертній карі — якщо чоловік такої дружини не давав своєї згоди на застосування смертної кари, то дружину передавали чоловікові для розправи на його розсуд. Вчинення цього злочину вдруге каралося уже смертною карою.

Як відомо, Литовські Статути 1529 та 1566 рр. як кодекси світського права, порівняно з Церковними уставами Володимира та Ярослава, містили невелику кількість злочинів, які посягали на релігійні відносини. Наявність таких складів злочинів у Статутах й віднесення їх розгляду до компетенції продських (державних) судів, а не церковних, пояснюється тим, що вони порушували не лише права церкви, а й інтереси суспільства загалом. Основна частина злочинів проти церкви та релігії на українських землях у складі ВКЛ передбачалась нормами збірників церковного права — т. з. «кормчих книг». Норми церковного права надавали значної уваги кримінально-правовій охороні сімейних цінностей, зокрема, материнства. Покарання за аборт у вигляді 10 років відлучення від церкви накладалось на усіх учасників цього злочину. У правових нормах церковного права приділяється значна увага визначенню, осудженню та запобіганню заборонених шлюбів. Кровозмішення брата з сестрою, пасинка з мачухою чи з невісткою прирівнювалось до вбивства і після розірвання злочинного зв'язку признавалось 12-річне покарання у вигляді 10 років відлучення від церковного спілкування та ще 2-х років відлучення від таїнств. Також забороненими вважались шлюби між близькими кровними родичами, до яких входять навіть двоюрідні брати та сестри, та вказує 7-літню

епитимію за взяття подібних шлюбів після обов'язкового розірвання незаконного союзу. Окремо встановлюється заборона брати шлюби хрещеним батькам з їх хресними дітьми, тому що родинність за духом, яка виникає при хрещенні, є важливішою від родинності за плоттю. З набуттям чинності цієї правової норми родини хрещеників та родини їх хрещених батьків фактично теж визнаються кривними родичами з усіма наслідками. Шлюб чоловіка з двома сестрами по черзі карається значно м'якше — 6-річне відлучення від спілкування та ще 1 рік відлучення від таїнств [4]. За православним церковним правом до вбивства прирівнювалася добровільна участь особи у магічних нехристиянських містеріях, обрядах або добровільна передача учасникам обрядів частин свого тіла, але покарання призначалося з урахуванням чистосердного каяття. Участь у таких містеріях сприймалася як «загроза вічній душі», спасіння якої є основною метою християнина, а отже прирівнювання до вбивства стає зрозумілим [5]. Покаранню підлягали і перешкоджання проведенню єврейських богослужінь, напад або пошкодження єврейських кладовищ (п. 13), стягнення мита за перевезення померлого єврея (п. 12). Підтверджуючи давнє положення про свободу перевезення євреями померлих євреїв для поховання на общинному кладовищі і беручи кладовища під особливу охорону великого князя, а синагоги — під нагляд старост, великий князь литовський Вітовт цим започаткував формування спеціального єврейського громадського устрою, який існував на Заході і полягав у поділі всього єврейського населення на округи залежно від місця, на якому були синагога і кладовище. Євреям не дозволялося брати жінок-християнок для вигодовування своїх дітей. Якщо у єврея працював християнин, то його не можна було змушувати працювати у дні релігійних свят, також заборонялося брати або купляти євреям християн-невільників. Подібне положення щодо перебування християн у неволі в євреїв міститься в арт. 5 розд. 11 Статуту ВКЛ 1529 р. Статут ВКЛ 1566 р. розширював, порівняно із Статутом 1529 р., коло діянь, які заборонено вчиняти євреям: окрім християн-невільників, було зафіксовано положення про схилення в юдаїзм християн, обрізання, за які передбачалося покарання «огнем», заборонялося жінкам-християнкам бути мамами дітей євреїв (якщо її примусили і це було належно доведено, то винний «смертю має бути караний») (арт. 5 розд. XII).

Можна зробити висновок, що злочини проти релігії та церкви були важливим видом злочинів у ВКЛ, який становив значну суспільну небезпеку. Відповідні кримінальні справи (залежно від об'єкту посягання) розглядалися церковними та світськими судами. Це відповідало тенденціям розвитку кримінального права Середньовічної Європи.

Список використаних джерел

1. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. Т. I. Статут Великого князівства Литовського 1529 р. / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. — Одеса : Юрид. літ-ра, 2002. — 464 с.
2. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. Т. II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. — Одеса : Юрид. літ-ра, 2003. — 560 с.
3. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. Т. III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. — Кн. 2 / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. — Одеса : Юрид. літ-ра, 2004. — 568 с.
4. Бенешевич В. Н. Девне-Славянская Кормчая. XIV титулов без толкования / В. Н. Бенешевич. — Т. 1. — СПб, 1906. — 464 с.
5. Цветкова Ю. В. Деякі приклади візантійського впливу на формування української правової традиції / Юлія Цветкова // Про українське право : часопис кафедри теорії та історії держави і права / І. Безклубий, Н. Вангородська, О. Верник, О. Вовк, О. Ковальчук, О. Костенко, В. Котюк, В. Самохвалов, Ю. Цветкова ; за ред. І. Безклубого. — Ч. 2. — К., 2007.

Ключові слова: статут, злочин, релігія, покарання, Велике князівство Литовське.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Остапенко Т. О.

Halytska Anastasiia

Student of 2nd course of Law Colledge NU «OLA»

COMPARATIVE CHARACTERISTIC OF CONSTITUTIONAL PROJECTS OF UPR DURING THE PERIOD OF DIRECTORY

The UPR Directory replaced the Hetmanate (Ukrainian State), which was abolished on December 14, 1918. It was the highest state power body of the revived Ukrainian People's Republic, which operated from November 14, 1918 until November 10, 1920 [1, с. 20].

During the course of the Discipline, many of the constitutional laws of the Central Rada, mostly aimed at protecting the rights of citizens, such as national-personal autonomy, citizenship, language, etc., were restored. Examples of this restoration are the law «On the State Language in the UPR» (January 1, 1919) and «On the Restoration of the Guarantees of the Impossibility of the Osco on the territory of the UPR» (February 28, 1919).

Contrary to the logical continuation of the development of the state-building process, the Directory did not implement the Constitution of the UPR in 1918, but tried to develop its own. Characteristics of Constitution of UPR during the period of the Directory could be done by researching several